

Bohuš Ullik:

Z dějin rybníkářství a rybářství ve vých. Čechách.

Rybní hospodářství je pozoruhodným netoliko jako důležitá složka zemědělství i znamenité odvětví příjmů a výnosu (t. j. renty z půdy), ale i jakožto vlastní a hlavní počátek agronomických meliorací. Dnešní vynikající naše rybníkářství má staré kořeny. Určité zprávy máme o něm ze 13. století. Byly to hlavně církevní velkostatky, jež se jím soustavněji zabývaly.¹⁾ Tehdy, což je též přirozeno, nutilo je k tomu — jako i k vinařství — vlastní potřeba: církevní posty. U šlechty, měst a vsí neslyšíme zatím tolik o rybníkářství. Můžeme uvést některé příčiny.

Naše řeky, potoky i stoky byly velmi bohaté rybami; kromě toho je ryba říční chutnější, než ryba z vody stojaté, z rybníka. Ryby nebyly proto zvláště pěstovány pro vývoz a nebylo také obchodu s nimi. Spotřeba u nás i v Německu byla menší, tak že dobře mohla býti kryta rýbou říční. Rybníky ovšem i tehdy nebyly vzácností a nebyly snad tak řídké, byly u měst, hradů a v lesích, byly však menší a méně organisovány (sítí stokovou a pod.). Jednou ze závažných překážek rozvoje rybníčného hospodaření byly časté války a vnitřní nepokoje v zemi, konec vlády Přemysla Otakara II., doba po smrti Václava III., potom počátek panování Jana Lucemburského, dlouhé bouře husitské, konec doby krále Jiřího a počátek panování Vladislava Jagailovce. Tedy příčiny více politické, a nikoli finanční (náklad a dělné síly — byliť tu robotníci, k pracím a stavbám vůbec povinni) ani technické (nezkušenost). Tak bylo ve věku 13., 14. a 15.

Šestnácté století, majíc vlivem renaissance větší luxus, větší požadavky a potřeby, potřebovalo také více peněz, a hledalo proto nová odvětví příjmů. Obracelo se k výdělečnému podnikatelství. Činí tak šlechta i města, začínající hospodařiti intenzivně a racionálně. Šestnácté století, pokud si hospodářských odvětví všímáme,

¹⁾ Prvotně zakládaly kláštery pro sebe rybníky. V musejním archivu pardub. č. 52 zachován je o tom doklad, v němž uvádí opat kláštera opatovického: »Jezero pak rybné pozadu domu Hožkonova ležící předjmenovaní (t. j. poddaní) naši chudí ať vědí, že k nim nikoliv nepřínáleží.«

vyvíká organizací rybníkářství (stoky, kanály, síť rybníků) a stavbou rybníků velikých.²⁾

V Čechách bylo více středisek většího rybníkářství, na jihozápadu, jihovýchodu, východu a severu.

Že rybníkářství může býti vydatným zdrojem příjmů a zdrojem velice stálým, toho důkaz podaly statky některých pánů českých, kteří konečně uchopili se tohoto odvětví a, nešetříce nákladu, zřizovali na svých statcích rozsáhlé vodní i rybníční sítě, využívající každého místa, vhodného pro založení rybníka, ať pouhým upravením příhodného terénu, či budováním přehrad a hrází napouštěných vodou z řek a náhonů. Poněvadž pak rybníkům věnována byla náležitá péče, byly výsledky v tom oboru úměrné práci a nákladu, na němž, vzhledem k výnosnosti rybníků, nijak nebylo šetřeno. Pro technickou správu rybníků ustanoven byl nemalý počet lidí, odborně připravených a jen při rybnících pracujících, jako jimi byli fišmistr (fišmajstr, porybný), sádecký, baštýř, rybní hajní, vesměs zřizenci panství, kromě četné čeledi, pacholků rybníčních a nádeníků, pracujících při stavbách a opravách rybníků.³⁾

I administrativně bylo rybníčné hospodářství vedeno zvlášť, a to obyčejně panským důchodním, a věci, jeho se týkající, zapisovány byly do zvláštních knih, t. zv. register rybníčných, t. j. účtů, kam zapisována byla čísla o prodeji ryb a nákladu na ně. Tam prováděno bylo vyúčtování nákladu a příjmů z rybníků, každého zvlášť, tam také vpisovány byly smlouvy mezi pánem a osadníky uzavřené, týkající se vyplácení náhrady a odstupného ze zatopených pozemků, vůbec zápisy, týkající se spravování a udržování rybníků. Mnoho dokladů o rybnících nalézá se též v jednotlivých urbářích městských, v různých instrukcích, majetníky panství vydávaných, namnoze i v soukromých zápiscích (účtech) jednotlivých úředníků a fišmistru.⁴⁾ Tito důchodní vedli mimo účty i pokladnu a korespondenci rybní.

V Čechách bylo rybníčné hospodářství v 16. stol. na vysokém

²⁾ O vývoji rybářství a rybníkářství od nejstarší až do nynější doby velice podrobně: Šusta, Fünf Jahrhunderte der Teichwirtschaft zu Wittengau, rozbor po stránce kulturní, hospodářské, finanční a technické.

³⁾ Winter, Kult. obraz č. měst II.

⁴⁾ Zápis Wolfganga Hrachovce, porybného, v A. Č. XXVII. 530.

stupni a rybníky zakládány byly téměř všude tam, kde jen trochu příznivé podmínky k tomu byly. A zakládali je nejen páni na svých statcích, ale také města i soukromníci pro svou potřebu, odvádějící za to pánu určitý poplatek.⁵⁾ Některé kraje byly zvláště známé svým hospodářstvím rybníčním, vůbec Čechy severní, východní, jihovýchodní, jižní a jihozápadní. Zvláště Třeboňsko, Jindřichohradecko a Pardubicko stalo se v tom ohledu hospodářstvím vzorným. Obě panství byla velice rozlehlá, měla řadu pro rybníkářství příznivých podmínek přírodních, obě měla také vysoce vzdělané a vyspělé hospodáře, jako jimi byli Rožmberkové a páni z Hradce v 16. stol. a pan Vilém z Pernštejna. A poněvadž nejlépe lze pozorovati obraz rybníčného hospodářství v takovém velikém měřítku, je zajímavo všimnouti si poměrů, panujících na jednom z nich, na panství pardubickém.

Statky pardubické měly mnoho podmínek pro výhodné zakládání rybníků. Byly rozloženy v úhlu svíraném dvěma rameny *L a b e*, kromě toho ústím řeky *L o u č n é* a *C h r u d i m k y*. Příroda sama vytvořila tu místo pro ten účel jedno z nevhodnějších, a nebylo třeba než vhodným způsobem využítovati bohatství vod, svést je do nádrží (rybníků), spojit je náhony, haldami a jimi rybníky napájetí. Důležitým byl tehdy k tomu účelu zřízení *k a n á l o p a t o v i c k ý*. Rybníky mohly býti zakládány v tak velikém počtu, poněvadž celý kraj polabský v těch místech jest široko se táhnoucí rovinou, nezvlněnou, ležící v mírném podnebí. To byly okolnosti, které hlavní měrou zakládání rybníků podporovaly.

Svého rozkvětu dosáhlo rybníkářství v 16. stol. za pana Viléma z Pernštejna, znamenitého hospodáře a finančníka. Chov ryb, jím tolik pěstovaný, pozbyl již v 17. stol. na svém významu i výnosu. Již za Ferdinanda III. jeví se úpadek. Rybníků ubývá, není tu již přímého zájmu vrchnosti na hospodářství; císař svěřuje správu úředníkům, výnos statků se menší. Jsou zachovány z té doby t. zv. »Instrukcí«, císařem vydané r. 1625⁶⁾ a obsahující poučení o povinnostech hejtmana a officírů (úředníků), jimiž se mají řídit. Jsou to ponejvíce nařízení rázu technického i admini-

⁵⁾ Urb. panství pard. 1494, II. fol. 357., 375.

⁶⁾ Instrukcí, od J. M. císaře a krále Ferd. III., na panství pardub. vydaná L. P. 1625 a slovuťnému Gotthelfovi z Freydenberku, panství p-ského hejtmanu svědčící, jak se v povinnosti své chovati a též panství a důchod jemu svěřený opatrovati má.*

strativního. Ukazují, jak starala se sice komora královská o hospodářství na svých statcích, ale výsledky jeho byly již neporovnatelně menší a chudší proti dobám dřívějším. Uplatnil se po r. 1750 názor, že při vzrůstajícím významu polního hospodářství a půdy vzdělávané, neposkytují zavodněné plochy takového užítku, jaký mohly přinášeti, jsouce osety, a tak byly vysoušeny rybníky jeden po druhém a na místě jich vznikala pole. Později — v době pozemkové reformy za Josefa II. — vysušená půda osazována byla německými kolonisty a osady na těch místech vzniklé měly původně jména německá, která se dosti dlouho udržela.⁷⁾ Dnes zbylo z tak velikého počtu rybníků jen několik menších, sloužících místní potřebě.

Vraťme se k době pernštejské z konce 15. a začátku 16. st. Hospodářství na statcích pardubických bylo na svém vrcholu a rybníkářství kvetlo tou dobou nejvíce. Vilém z Pernštejna nešetřil nákladů a máme toho řadu dokladů v Rybničných registrech pard. Poddaný dostával náhradou za zatopený pozemek jiný i s prominutím úroků na 2 i více let; jindy byly mu kromě toho prominuty i roboty na určitý čas, tažné i ruční, nebo kromě všeho toho dostal ještě náhradu v penězích. A jak nám zachované zápisy ukazují,⁸⁾ byli poddaní s tímto vykupováním zcela spokojeni, soudíc podle jednoho ze zápisů — kromě mnoha jiných — že »to všecko dobrovolně a upřímně jest přijal a za to J. Mti velké děkování učinil, že jest jemu se dosti za jeho dalo«. Zaznamenán jest však též případ,⁹⁾ kdy »Š., co jest jemu lesu posekáno, země pobráno, nic za to od pána JMti. vzíti nechce, než dává to JMti. jako pánu svému«, a dosti jiných podobných. Jinak však býval vždy poddaný náležitě odškodněn, nejčastěji pozemkem.

Byly zakládány, jako všude jinde, tři druhy rybníků:¹⁰⁾ »tr d e l n í«, kde se ryby třely («plodová na tření sazení»), »n a v e y t a h sazení, v nichž ryby chovaly se rok, a »n á s a d n í«, kde žily a lovily se. Kromě těchto zřizovány byly¹¹⁾ »rybníci p s t r u-

⁷⁾ Čáda »Nový český místopis« Čas. č. turistů XXXV., 3.

⁸⁾ A. Č. IV., 206; A. Č. 17, 398, 399 (z r. 1491); Registra 1406—97. R. 1503 smlouva o zatopení polí rybn. Jesenčanským.

⁹⁾ Reg. rybn. fol. 6, b.

¹⁰⁾ Winter, Kult. obraz č. měst II., 523. Hospodář Daniele z Velešlavína. 1587, str. 117.

¹¹⁾ Winter, Kult. obr. č. měst II., 525.

ho ví«, kde chováni byli pstruzi, a to výhradně k potřebě panské tabule. Rybníků bylo na panství pardubickém nemalé množství.

V Reg. urb. pardub. na listě 432 etc., která byla založena r. 1588, jsou poznamenány rybníci násadní, do nichž se plod na 2 leta sází: do rybníka Semínského 200 kop, do Lohenského 100 kop, atd. atd., celkem do 19 rybníků 8900 kop, rybníci plodoví na veytah sazení: celkem do 61 rybníků 4070 kop, rybníci plodoví na tření sazení: celkem do 47 rybníků 128 kop.

Podle mapy v Museu pard. byly celkem 243, přesněji vypočítává je urbář pard. z konce 16. stol.¹²⁾ Uvádí se v něm 236 rybníků, do nichž se sázelo 18.836 kop. V urbáři z r. 1651 uvádí se jich však více, 253, což je možné, poněvadž mnoho jich bylo vysušených. Rybníky byly opatřovány vodou buď přirozeně (deštěm, sněhem, potoky a bystřinami) nebo uměle (náhony, strouhami a stokami). Ze stok, jinak »kanálů« zvaných známým jest hlavně kanál opatovický, dvakačovický a kanál haldá, spojující Labe s Loučnou. Často spojeno bylo více rybníků společným náhonem, takže jeden druhému vodu dodával. O zřizování rybníků, jmenovitě o stránce právní, dovidáme se mnoho z rybníčných register, která se vyskytují na pardub. panství již v roce 1494.

V době Ferdinandově v 17. stol. můžeme pozorovati v rybníkářství úpadek. Úředníci nejevili již pro hospodářství zájem a nevěnovali mu náležitě pozornosti, takže úpadek jeví se i v jiných odvětvích, třebaže jinak dřívější pracovní organizace zůstávala v plném rozsahu a nezměněna. Na panství pardubickém bylo vůbec rybníkářství organisováno dokonalým způsobem. Byla oddělena správa technická a administrace. Věci hospodářské vedeny byly panským důchodním, ve zmíněných již registrech rybníčných, a to o každém rybníku zvláště. Technickou správu vedl jiný úředník, fišmistr (též fišmajstr, porybný — zvaný), který dohlížel na lov ryb a vůbec na všechny práce na rybnících konané a k jich vydržování nutné. O jeho povinnostech nalézáme poučení ve formulí jeho přísahy, kterou skládal při nastoupení svého úřadu v ruce hejtmana. V artikulích soudů vesnických pana Berky z Dubé na Mezeříčí, Heřmanově Městci a Stolanech jest uveden text podobné přísahy:

¹²⁾ Podrobněji Registra počtů rybn. 1568—1569 v Z. M.

»My N. N., kteří jsme v tento úřad povolání, přísaháme pánu Bohu všemohoucímu, blahosl. Panně Marii, matce Boží, a Jeho Milosti vysoce urozenému Pánu panu N. N. a erbům vrchnosti naší milé a dědičné, že chceme a máme v též povinnosti fišmeister-ské na nás vložené, věrně a spravedlivě se chovati, na rybníky, řeky, potoky, při každé dědině, kde by se co vynacházelo, pilný a bedlivý pozor dávati, jak zimního času prosekáváním prohlubní časným, tak i času letního, zvláště povodně a přívalu dohlídati, aby se žádná škoda na hrázi, splavích ani na rybách neděla, to opatrovati, jako i v řekách, potociích rakův ani ryb lapati nedopouštěti. A kdyby jaká škoda v letě neb v zimě diti se chtěla, časně o tom vrchnosti naší aneb správěcům oznámiti, vody žádné z rybníkův neupouštěti, buď pro přízeň i nepřízeň, pro dary i nedary, ve všem upřímně a bedlivě se míti slibujeme. Toho nám dopomáhej Pán Bůh všemohoucí, matka boží a všichni svatí, amen.«

Úředníci (officíři) byli také pramálo oblíbeni u obyvatelstva, jak je toho dokladem dlouhý spor, vedený mezi nimi a Pardubickými o trávu na březích rybníka. Od r. 1690 do r. 1759 vlekl se spor, až posléze přiznáno to právo poddaným za ročních 26 kr. nájemného.¹³⁾ (Jednalo se o rybník bukovinský.) Také o způsobu hospodaření na rybnících a jich opatrování máme pěkný doklad. V »Oekonomu«, hospodářské knize, sestavené panem Berkou z Dubé na Meziříčí a Heřmanově Městci v r. 1667, uvádějí se předpisy, týkající se rybníků a jich udržování v jednotlivých měsících. (List 8, 9, 10.)

- V J a n u a r i i rybníky a zvláště na nejisté vodě prosekávati, rákosí z rybníků svážeti,
- v e F e b r u a r i i při rybnících okolo kraje led sekati, aby spíše zhrachovitěl a sešel, mezitím pomalu k lovení a rozsazování plodu se strojiti a poslední čtvrti nasazovati,
- v M a r t i i haltýře nasaditi a k budoucí potřebě čerstvými rybami opatřiti a k tomu i rybníky kapry osaditi. Rybníky, kteréž se přes zimu zadržely, musejí největší vodou, jakž hráz může zdržeti, se nahnati,
- v J u n i i rybníky plné jak nejvíce možné držeti, vrchy okolo rybníka saditi, hráz opraviti, třiti v rybníce vyhladiti, však

¹³⁾ Zápisy, týkající se stížností mezi officíry a poddanými v knize Všel. příp. maj. z r. 1698, str. 57 a z r. 1699.

- šetřiti až se ryby vytrou, trouby při rybnících olemovati, aby nikudy netratily,
- v **J u l i i** jak nejvíce možné rybníky vodou naplněné držeti a tři vyhladiti, jak nejvíce možné bude.
- v **A u g u s t u** k lovení rybníků se chystati, při sv. Bartoloměji přestává ryb přibývati na dlouhost a začínají tloustnouti;
- v **S e p t e m b r u** rybníky a haltýře spraviti, sádky dávno vyšetované (vyspravené) k napouštění vodou pohotově míti,
- v **O k t o b r u** tarasy dobře opatřiti, rybníky lovití, příkopy šentovati, struhy spravovati, a všelijakými potřebami vody opatřiti, pokud se k zemi může i na splavích;
- v **D e c e m b r u** na rybníky dohlídati, aby byly prohloubky prosekány, tak aby se ryby nepodusily, ut in januario et februario.

*
* *

Zajímavý doklad přinášíme též o rybaření městském a říčním, a to hlavně na řece Labi.

Vilémovi z Pernštejna plynuly z rybníků a řek krásné příjmy. Řeka rozdělena byla na kusy, které byly pronajímány, a z nich poplatek, »úrok« odváděn; »polovici úroku platí na sv. Jana, a druhú polovicina sv. Ondřeje, a někteří při sv. Havle a při sv. Jiří«. ¹⁴⁾ Podobně platil se i úrok z haltěřů. Podle všude zavedeného zvyku ¹⁵⁾ dovolil Vilém z P. měšťanům, aby v určité dny směli lovit v obecní řece (Chrudimce) pro svou potřebu. Potvrdil jim toto právo v r. 1509 vydaným privilegiem, kde se praví: »co pak se dotýče řeky, kteráž jest obecní, té svrchupsaní naši lidé užívati mají, však tak, že každý, kdož bude chtíti z vobce, v té řece lovití můž, však tak toliko do téhodne dvakrát, v středu a v pátek toliko dopoledne a jindy nic. A jestliže by kdožkoli v tom postižen byl, a jiný den lupal, ten dej k vobci pokuty 10 grošův bílých bez milosti«. ¹⁶⁾

A stejně přísně trestal překročení nařízení o prodeji ryb v určitých dnech a určitém místě; »rybáři, jestliže by ryby jinde prodávali v postní den nežli u kašny na rynku buď na předměstí

¹⁴⁾ Urbář pard. 1494, II. fol. 357.

¹⁵⁾ Winter, Kult. obr. č. měst II.

¹⁶⁾ Aksam. kniha. list. 6.

neb v ulicích neb domácí u sebe v domě a usvědčeni byli, ¹⁷⁾ aby byli potrestáni a zároveň též kupující. Rybáři, o nichž je řeč, byli nájemci řek, a kromě nájemného »pánu JMti. honiti po všem Labi jednou v rok mají a hon udělati spravedlivě a pilně. Kdyžby oběsláni byli k honění, kterýžby člověk nebyl, tehdy ten každý má 15 grošů českých propadnouti a v věži trestán býti do pána JMti. vůle«. ¹⁸⁾

Rybáři, kteří již dříve na panství pard. se vyskytovali, učinili v 17. stol. pokus organisovati se jako cech a sestaviti si statuta. Nebylo to v tehdejší době nic neobvyklého, poněvadž rybářské organisace známy jsou již od 15. st. ¹⁹⁾ (V Kolíně byli rybáři živnostníky a měli svůj. živnost. řád vydaný již r. 1492.) ²⁰⁾ Pardubičtí rybáři organisovali se stejně jako jiné cechy a jejich statuta založena jsou na obecně platných zásadách cechovní organisace. Svou stylisací zajímavý je jich úvod.

Artikule rybářské. ²¹⁾

Vychalujíc svornost Xenophon, mudřec, z přirození lidského příklad vzal pravíc: Jakož oči dvě, ruce dvě a nohy dvě člověku dány jsou ne proto, aby sobě překážely, ale vespolek nápomocny byly, tak bratří a všichni ončastníci v povolání mají jednomyslni býti a k dobrému sobě napomáhati, nebo svorností obce všeelijací řádové dobří v ni se udržují, zachovávají a zrust berou, nesevorností pak k zrušení přicházejí. To znajíce oni slavní měšťané Athenští, že k zachování vlasti i všeho řádu dobrého, lepší jednota a svornost nežli obzvláštní sláva a vymýšlivost, ustoupili své slávy a důstojnosti řkouce: v kterémkoli místě postaveni budeme, jakž na dobré a udatné muže náleží, tak se chovati chceme. Tím způsobem hnutí jsouce my starší a jiní řemesla rybářského sousedé a obyvatelé J. M. kr.města Pardubic nad Labem pro uvarování všelikých neřádův, nesevorností v našem obchodu a živnostech překážek, o to jsme se starali, aby svornost a jednota řádu dobrého mezi námi způsobena a jeden každý v mezích povolání svého zůstával a trval:

¹⁷⁾ Aksam, Kniha list 6.

¹⁸⁾ Urbář pard. z r. 1522 v Z. M. II, 360.

¹⁹⁾ Winter, Kult. obraz II, 531.

²⁰⁾ Kn. pamětní arch. kolinsk. L. M. A. 17.

²¹⁾ Arch. Musca pard.

Z té příčiny následující artikule k společnému zachování jsme v jedno sepsati dali:

Artikul první.

Poněvadž všechny věci od Boha počátek mají, protož předně a nejprve aby všichni, jež by k tomu cechu a pořádku našemu přivtěliteli se chtěli, víry samospasitelné, sv. římskokatolické byli, cti a chvály boží přede všemi jinými věcmi vyhledávali, v den Páně a svátky Panny Marie, rodičky Boží, svatých apoštolů a jiných zasvěcené světili, mši svatou a slovo Boží slyšeli, opilství, zlolajství a jiných hříchův se vystříhali, počestný a poctivý život vedli, žádné ouhony, která by na potupu a zlehčení řemesla toho byla, na sobě nedávali.

Artikul druhý.

Všichni a jeden každý představenou sobě vrchnost jakož i starší cechmistři se vši uctivostí předcházeť, jich se osleychati a jim povinnou pariti prokazovati, starší pak žádnému žádného bezpráví, z čeho by před pánem bohem a také světskou vrchností odpovídati musil, ani příkoří nečiniti, dobrým příkladem jiné spolu-bratry předcházeť.

Artikul třetí.

Jestliže by kterýkoliv rybář na celém JMti. cis. panství Pardubickém k témuž cechu přivtělen nebyl, takový ihned k řádnému učení potažen, v tomž učení synek rybářský jeden rok, jiný ale dvě leta trvati, od přistoupení do učení 1 kopu peněz a jednu libru vosku a z propuštění nebo freysprechování z učení tolikéž složiti, za svačinu ale buď podle uvážení strších platiti aneb ji strojiti, též půl vědra piva dáti povinen bude.

Artikul čtvrtý.

Co se strží a vyjespení v některých dilech Labe a jezer dotýče, tak se o tom spraviti mají, kde by taková strž neb jesep se vynášel, že ta strž a jesep k témuž dilu Labe, v němž se nachází, patří, a žádný jiný toho se ujímati nemá mimo rybáře, a když by kdo od měst neb městeček, vesnic a jägerparthii se ujímal, jak Labe tekutého, tak Labe osušeného a vyjespeného neb stržem vodním neb porostlinným, aby trestán byl 50 gr., ta pokuta do matky pokladnice patřiti a složena býti má.

Artikul pátý.

Kdyby kdo rybáři loď vzal bez vůle jeho buď na Labi nebo jezeru a ní se z jedné na druhú stranu převážel, ten trestán buď dvěma groši do matky pokladnice.

Artikul šestý.

Žádný vody nikde pronajímati nemá, který by při poctivém cechu přijatý nebyl, pod pokutou 5 kop do matky pokladnice.

Artikul sedmý.

Kdo při poctivém pořádku, za mistra přistoupiti chce, má předně své requisita poctivého na svět zplození a potomně dvě kopy peněz, dvě libry vosku do matky pokladnice složiti, mistrům svačinu strojiti a půl vědra piva a od vstoupení do poctivého cechu 7 zl. složiti.

Artikul osmý.

Kdybykoli v příležitých místech shrádky dělati se mohly, od žádného v tom rybářům bráněno býti nemá.

Artikul devátý.

Každý rybář Labe neb jezera od svého Labe dědičného strže dotud, pokud s lodí by dojížděti mohl, bez překážky jednoho každého užívati má a jim se v tom od žádného překážka činiti nemá, poněvadž oni plat do J. M. C. důchodu z takového Labe a jezer platiti a odvozovati povinni jsou.

Artikul desátý.

Rybář dvojího neb trojího Labe užívati nemá, pakli by to užiti chtěl a maje Labe velký kus, že by od přetahování vody toho obsahovati nemohl a takové Labe po kusu spronajímati, s vědomím starších rybářů to se státi a u nich se opovídati povinen bude. Nápodobně pokudž by nájemníka na kusu Labe měl, takovému na 4 neděle před časem výpověď dáti a podobně nájemník toho učiniti má, aby se obě strany čím spraviti věděti mohly.

Artikul jedenáctý.

Žádný vody nikdež pronajímati nemá, který při poctivém cechu přijatý není, kdyby to ale přestoupil a vodu přece najal, 5 kop grošů do matky pokladnice v pokutě složiti povinen bude.

Artikul dvanáctý.

Kterýkoli rybář na vzkázání do poctivého cechu rybářského by se nepostavil a bez podstatné příčiny toho učiniti zanedbal, jednu kopu v pokutě do matky pokladnice složití povinen bude.

Artikul třináctý.

Do cechu neb společnosti do města Pardubic n. Labem z nařízení cechmistrův rybářských do roka dvakráté nejprv o svátcích svatodušních, podruhé o vánocích se scházeti, každý suchých dní po 6 gr. do matky pokladnice skládati povinen bude.

Artikul čtrnáctý.

Žádný jak při městech a městečkách tak také ve vesnicích si mimo cechovních rybářů, sítě, vlaky, vrše a těm podobné na ryby nástroje dělati nemá pod pokutou 5 kop gr., které do pokladnice složití povinen bude.

Artikul patnáctý.

Žádný při městě Pardubicích handl ryb jak rybníčných tak říčních provozovati nemá mimo řemesla rybářského, kdoby ale takový handl provozovati chtěl, povinen bude do poctivého cechu rybářského přistoupiti a s ním se náležitě vypokojiti, kdo by ale na tom porušení přestati a ryby předce prodávati se opovážil, takové jemu pobráno, do šatlavy a špitálu odesláno býti má.

Artikul šestnáctý.

Kdyby se jakékoli stoky vod neb řek na panství J. M. C. pardubským vynalezly a v nich se rybařiti mohlo, všichni ti, kteří by tu živnost rybářskou provozovati chtěli, povinni budou do poctivého cechu přistoupiti.

Artikul sedmnáctý.

Žádný rybář jeden druhému přes vymezené meze po vodě neb naproti vodě bez vůle a vědomí jezdití se opovážiti nemá; pokudž by v tom dostižen byl, 5 kop gr. do matky pokladnice složití povinen bude.

Artikul osmnáctý.

Žádný z rybářův cechovních, jak v městech, městečkách, tak i ve vesnicích mýchův, přivlačí, a vrše lidem tím řemeslem nepracujícím dělati nemá. Kdyby ale tu záповěď přestoupiti se opovážil, a v tom skutečně dopaden neb přesvědčen byl, 5 kop gr. do matky

pokl. v pokutě propadne. Pokudž by však dle uznání starších cechmistrův pro velkou chudobu takový přestupník nadepsanou pokutu odkud složití neměl, čtyři neděle arremstem šatlavním ve dne i v noci aby vytréstán byl.

Artikule rybářské jsou založeny na stejných zásadách jako statuta cechů ostatních. V prvních člancích mluví se o povinnostech členů (art. 1, 2), potom o vyučení a propuštění (art. 3) a podmínkách přijetí (art. 7). Jsou obvyklé, až na výši přijímacího poplatku, který je na tehdejší poměry a vzhledem k jiným statutům neobvykle vysoký. (Normální poplatek byl od ½ kopy do 2 kop nejvýše.)²²⁾ Také povinnost placení t. zv. »panského úroku« tu nalézáme (art. 9.). Členové cechu musili se podříditi jistým omezením v zájmu organisace (art. 10—12), dostavovati se do cechovních schůzí (art. 13) a mezi sebou jednati podle zásad v artikulech stanovených (art. 10, 17, 18). Byl-li ustaven rybářský cech, byl přirozeně nařízen t. zv. přímus cechovní (art. 6, 15, 16), totiž nucené organisování se všech těch, kteří se rybářstvím živili a zabývali.

Avšak artikule rybářů setkaly se s neočekávaným odporem měšťanů pardubických, kteří podali proti nim r. 1708 »Protestaci proti některým od rybářům J. M. C. panství zástavního pardubského sepsaným artikulům.«²³⁾ Namítají na příklad proti art. 4., že rybáři, kteří platí nájem jen z tekoucí vody (z řeky) a ne »z porostu jespů a osušeného Labe«, nemají práva na to, co komu voda přinese. Dále ohražuje se pardubická obec proti art. 9., aby totiž rybáři směli užívati jezer obecních a sousedských, když mají svá, a chce jejich potrestání v tom případě. Art. 14. znamená omezování cechu jiného, provaznického, poněvadž jemu přísluší hotoviti sítě, vrše a pod., a ne rybářům. A velmi důrazně ohražuje se obec proti art. 15., odvolávajíc se na stará privilegia Pernštýnská (1509); nemohou požadovati rybáři, aby snad občané pronajatých sádek nesměli užívati nebo jen proto musili vstoupiti do cechu rybářského. A protest končí doslovem: »Kterážto podstatná obce města Pardubic protestaci aby milostivě attendirovaná a též chudá obec při udělených a od Jich M. Cis. řím. a králův českých nejmilostivěji confirmovaných privilegiích a svobodách

²²⁾ Winter, Č. prům. a obchod 229.

²³⁾ V Arch. Musea pardubického.

přichráněna a beze všeho hemování a překážky od rybářův obmežšené pozůstavena byla, poslušně a ponížene se žádá.« Poněvadž vznikly spory, předložili rybáři r. 1713 znovu své stanovy ke schválení aby od řádného užívání Labe, jezer, jespů a rybářské živnosti turbírovani nebyli a artikule jejich obnoveny, schváleny a potvrzeny byly. Kteroužto žádost iterato humillime implerirující a na horlivých modlitbách trvajíce podepsali: (jména starších). Jak tyto spory později se skončily, není známo.

Tyto artikule cechu rybářů dokazují ještě čilý život v odvětví rybářském, ale úpadek počíná se nedlouho potom. Rybářství a rybníkářství klesá na panství pardubském čím dále tím více. R. 1759 jsou na panství jen 154 rybníky, Rybníky byly vysoušeny, pronajímány, zakládány na jich místech osady (raabisace), a vůbec půdy využitkovány různým způsobem. Rok od roku ubývá rybníků, až r. 1860 zůstalo jich jen několik a při častých změnách pánů panství pardubického zanikly rybníky, až na několik málo jich, dnes ještě osazovaných a udržovaných.

Malá výnosnost rybníků a celkem nepatrný odbyt ryb při velkém nákladu na ně, dále nedostatek orné a osevné plochy, malý zájem o rybníčné hospodářství — to byly příčiny, které vedly k jeho pozvolnému zániku.

LITERATURA.

Část všeobecná.

The legacy of Rome. Edited by Cyrill Bailey. Oxford at the Clarendon Press. A. d. 1923. Oxford University Press.

»Odkaz Říma« je druhý spis, který vydává oxfordská universitní tiskárna o dědictví, které převzal dnešek od starověku. První byl »The legacy of Greece«. Vylíčil se v něm význam Řecka pro kulturu příští. Zjišťovalo se v něm, co z něho přešlo do náboženství, filosofie, matematiky, astronomie, do přírodních věd, medicíny, literatury, historie, politiky, umění a architektury. Za vrchní redakce Cyrilla Baileye vyšlo takto i »Legacy of Rome«. Kniha tato po krátkém úvodě H. H. Asquitta obsahuje 13 statí po většině od profesorů oxfordské university. Chce se jimi popsatí dědictví, které zanechal starý Řím novému světu. Přecházelo dvojí cestou, přirozenou a umělou. Přirozenou od národa k národu, podáním legendou, zvykem, uměním. Tato část přinesla moderní době prospěchu nejvíce. Druhá bohatší cesta šla úsilnými objevy, vý-